

References

1. Єрмоленко К. Українська мова. Короткий словник лінгвістичних термінів / К. Єрмоленко. – К. : Либідь, 2001. – 222 с.
2. Комиссаров В. Н. Теория перевода / В. Н. Комиссаров. – М. : Высш. шк., 1990. – 343 с.
3. Проблеми зіставної семантики : зб. наук. ст. Вип. 5 / відп. ред. М. П. Кочерган – К. : КДЛУ, 2001. – 386 с.
4. Раєвська Н. М. English Lexicology. – К. : Вища шк., 1971. – 334 с.
5. Ричард А. Спирс. Словарь американского сленга. – М. : Рус. яз., 1991. – 528 с.
6. Судиловский Г. А. Сленг – что это такое? / Г. А. Судиловский. – М. : [б. и.], 1973. – 200 с.
7. Arnold A. V. The English Word / A. V. Arnold. – Moscow : High School, 1987. – 348 p.
8. Galperin G. A. Stylistics / G. A. Galperin. – Moscow : High School, 1972. – 344 p.
9. Harrap's English Dictionary. – London : P. H. Collin. Harrap, 1991. – 665 p.
10. Partridge E. Slang today and yesterday / E. Partridge. – London : Oxford University press, 1979. – 400 p.
11. www.Wikipedia.com
12. www.peevish.co.uk

Статтю подано до редколегії
20.03.2012 р.

УДК 811.111'342

В. І. Савчук – викладач кафедри іноземної філології та методики навчання Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди

Просодичні засоби маркування комунікативної стратегії на пониження в англомовному президентському дискурсі

Роботу виконано на кафедрі іноземної філології та методики навчання ПХДПУ ім. Григорія Сковороди

Статтю присвячено просодичній організації комунікативної стратегії і тактики у президентському дискурсі. Увагу зосереджено на результатах аудиторського й акустичного аналізів інтонаційного варіювання залежно від використовуваної комунікативної тактики та типу адресата.

Ключові слова: просодія, комунікативна стратегія, комунікативна тактика.

Савчук В. І. Просодические средства маркирования коммуникативной стратегии на понижение в англоязычном президентском дискурсе. Стаття посвящается просодической организации коммуникативной стратегии и тактик в президентском дискурсе. Внимание сосредотачивается на результатах аудиторского и акустического анализов интонационного варьирования в зависимости от используемых коммуникативных тактик и типа адресата.

Ключевые слова: просодия, коммуникативная стратегия, коммуникативная тактика.

Savchuk V. I. Prosodic Means of Marking the Communicative Strategy of Weakening in English Presidential Discourse. The article is dedicated to the prosodic organization of communicative strategy and tactics in presidential discourse. It mainly represents the results of auditory and acoustic analyses of intonation modifications caused by the use of some specific tactics and the type of addressee.

Key words: prosody, communicative strategy, communicative tactic.

Постановка наукової проблеми та її значення. Інститут президентства являє собою найвищий шабель вертикалі влади, а тому їхнє мовлення відшліфоване не лише освітою та професійною діяльністю, а й роками досвіду. Це неодмінно тренує і ораторські навички, і вміння володіти власними емоціями, що, звісно, відображається на здатності контролювати мовлення, бути швидким та

гнучким у доборі потрібних мовних засобів для ефективного досягнення прагматичних цілей. Саме задля цього найвпливовіші оратори свідомо добирають звуки, варіюють мелодикою, наголосом, гучністю, ритмом, темпом та іншими прийомами просодичного аранжування мовлення.

У зв'язку із цим, не можна не погодитися з Я. Федорів [9, 52–53], яка стверджує, що підвищення ефективності комунікації безпосередньо залежить від звукових параметрів мовлення. Так, наприклад, незмінна, одноманітна тональність голосу при монотонній презентації промови спричиняє втрату контакту з аудиторією, а висока тональність голосу навпаки асоціюється зі знервованістю і навіть більшою мірою з безпомічністю; водночас нижчі голоси виражають силу і впевненість оратора [10, 175]. Крім цього, негативні емоції в аудиторії породжує постійна повторюваність того самого інтонаційного малюнку. Так, наприклад, постійне використання висхідно-низхідної моделі порівнюються зі «співаючим» мовленням, яке є не лише неприродним, а й надокучливим [11, 329].

Очевидно, що контекстуальне маркування основної та фонові інформації на засадах просодичних контрастів тональних рівнів, основних і другорядних наголосів, зміни темпу, коректної паузації формує мовленнєві акти риторичної виразності презентації змісту [5, 144]. Отже, **актуальність** статті зумовлена загальною спрямованістю сучасних фонетичних студій на виявлення ефективних просодичних засобів моделювання риторико-дискурсивної події.

В експериментально-фонетичних дослідженнях останніх десятиліть окремим предметом розгляду все частіше стають інтонаційні особливості політичного дискурсу. Так, у низці сучасних праць установлюється роль просодії у формуванні політичного іміджу оратора [8], досліджується просодичний складник риторичної аргументації в публічному мовленні [2], розглядається політичне ораторське мовлення в ритміко-текстологічному аспекті [4], визначаються вербальні та паравербальні (просодичні й кінстичні) особливості харизматичних особистостей політичних лідерів у просторі німецького та українського апелятивних дискурсів [7] тощо. Проте особливості просодичної організації комунікативних стратегій і тактик сучасної англо-американомовної президентської комунікації недостатньо висвітлені в сучасних лінгвістичних дослідженнях, що й зумовило проведення більш ретельних наукових теоретико-практичних розвідок у цьому напрямку.

Таким чином, **мета** розвідки – встановлення інтонаційних засобів актуалізації комунікативної стратегії на пониження в промовах президентів Сполучених Штатів. **Завдання** цієї статті – виявлення закономірностей просодичної організації комунікативної стратегії на пониження й характеру варіювання просодичних підсистем залежно від типу актуалізованої комунікативної тактики та характеру адресата.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У сучасних дослідженнях [3, 12] зосереджено увагу на існуванні в просторі мовленнєвої поведінки трьох ключових фатик: позитивної, негативної та нейтральної. Залежно від превалюючої фатики, інтенції можуть бути позитивними, негативними або спрямованими на формування в аудиторії якогось переконання за певних соціально-політичних обставин, не володіючи при цьому яскравим проявом позитивного чи негативного.

Відповідно до цієї градації, найбільш адекватною вважаємо класифікацію, запропоновану О. Л. Михальновою [6], що включає *стратегію на пониження*; *стратегію на підвищення* і *стратегію театральності*. Стратегія на пониження у своїй інтенціональній основі має виявлення негативних сторін ситуації, що склалася, або вказування на негативні наслідки діяльності ворога чи опонента.

Аналіз 15 промов президентів США засвідчує дуже високу рекурентність стратегії на пониження (18,07 %), представлену комунікативними тактиками аналіз-«мінус» (9,5 %), і викриття (8,57 %), особливо у зверненнях, присвячених військовим питанням. Це, на нашу думку, зумовлено необхідністю так вплинути на слухачів, щоб сформувався позитивне ставлення до мілітаристських дій, підкреслюючи потрібне чи навіть вимушене військове втручання у справу іншої країни для здолання «антидемократичного зла».

Експертні висновки аудиторів-фонетистів і дані, отримані під час акустичного аналізу, дали змогу зробити такі висновки щодо просодичного оформлення комунікативних тактик, що актуалізують стратегію на пониження: «низький (58,69 %) / середній (45,39 %) рівний передтакт + рівна (низька – 18,66 % і середня – 14,56 %) / поступово спадна ступінчаста (28,00 %) шкали вузького діапазону (43,23 %) + різновиди низхідного термінального тону (62,10 %)». Тональний рівень початку й завершення інтоногрупи реалізується в зоні низького рівня (48,91 % і 58,69 %). Оцінки аудитором руху

тону на різних ділянках шкали показали, що в такті він має приблизно однакову частку рівного (46,66 %) та низхідного напрямів (42,66 %). Водночас для 2-ї та 3-ї ритмогруп найбільш рекурентним є низхідний (80 %). Саме низхідний рух тону надає звучанню впевненого, рішучого, безапеляційного характеру.

Слід зазначити, що поруч із низхідним термінальним тоном досить частотним є висхідний (у різних зонах реалізації) тон на ядерному складоносієві. Функціонування зазначених тонів є ефективним засобом актуалізації комунікативної стратегії на пониження і виокремлюється двома видами:

1. Чергування висхідного й низхідного термінальних тонів. Перший переважає у фоневій частині висловлення, але є свого роду маркером того, що має надійти важлива інформація, наприклад:

One good man, | a man of God, | was killed || (L. Johnson's Address to a Joint Session of Congress Mar. 15, 1965);

2. Використання лише низхідного тону, що спостерігається в такому прикладі:

The lack of an adequate education | denies the Negro a chance to get | a decent job || (J. Kennedy's Address on Civil Rights June 11, 1963).

Тут найбільш вагомі слова з точки зору актуалізації комунікативної тактики аналіз-«мінус» *adequate education* і *decent job*, які не мають яскраво вираженої негативної конотації та інтенсифікуються збільшенням тонального рівня низхідного тону. У 1-й інтоногрупі *the lack of* марковане емфатичним наголосом, що також є одним з ефективних засобів актуалізації комунікативних тактик викриття й аналіз-«мінус».

Подібне вказує на актуалізацію комунікативної стратегії на пониження через контрастність, що досягається через збільшення показників усіх просодичних підсистем на комунікативно вагомих ділянках висловлення (монотон→емфатика). Водночас існує інший спосіб: емфатика→монотон, тобто перехід від напруження, що загострює увагу слухачів до монотонної розрядки, яка надає більшої драматичності чи іронічності повідомлюваному. Проілюструємо це таким прикладом:

New plug-in hybrids | roll off our assembly lines, | but they will run on batteries | made in Korea || (B. Obama's Speech to a Joint Session of Congress Feb. 24, 2009).

Приклад засвідчує, що іронічність досягається за рахунок зниження тонального рівня, звуження діапазону та зміни гучності від підвищеної до помірної у двох останніх інтоногрупах. Зазначене підтверджують і дані акустичного аналізу цього висловлення (рис. 1).

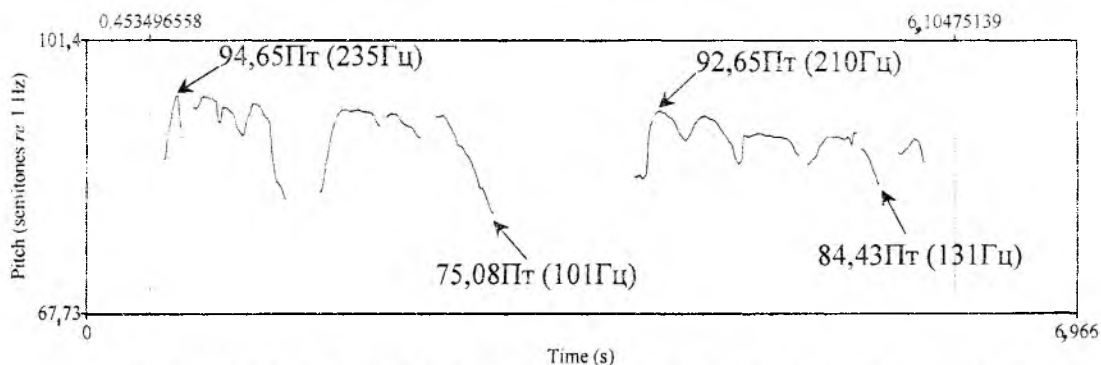

Рис. 1. Інтонограма фрази «New plug-in hybrids roll off our assembly lines, but they will run on batteries made in Korea»

Проведений аналіз висловлень, що реалізують комунікативну стратегію на пониження, засвідчує наявність певної варіативності у їхньому інтонаційному оформленні залежно від типу адресата. Ми розмежовуємо аудиторію на простий поліадресат, до якого звернені промови, що належать до внутрішньо-державного типу, і дуалістичний поліадресат, що корелює з інтернально-відкритим характером комунікації. Перший тип відповідає випадковій, часто непередбачуваній аудиторії, другий є аналогом цільової аудиторії, але передбачає існування альтернативного, дистантного слухача. Результати дослідження виявляють такі закономірності.

Дані щодо реалізації тонального рівня початку інтоногрупи засвідчують про частоту зони низького рівня. Другим за частотою зареєстровано середній тональний рівень. При цьому низький рівень є домінуючим у ситуації спрямованості промови на простого поліадресата (48,91 %), а серед-

ній є більш домінантним у промовах, які спрямовано на дуалістичного поліадресата (33,12 %). Крім того, спостерігається рекурентність високого рівня початку інтоногрупи – у випадку з простим поліадресатом він становить 3,26 %, а для другого типу – 12,26 %, що засвідчує про дещо вищий ступінь емоційного насичення інтеранально-відкритого типу комунікації.

Тональний рівень завершення інтоногруп у випадку з простим поліадресатом переважно низький (58,69 %) і середній понижений (23,91 %). Для висловлень, спрямованих на дуалістичного поліадресата, однаково частотними є низький (38,27 %), середній понижений (22,22 %) і середній (20,37 %).

Типовим для висловлень у ситуації зверненості до простого поліадресата є функціонування низького рівного (45,20 %) та середнього рівного (27,39 %) передтакту. Для промов, які спрямовано на дуалістичного поліадресата, ситуація є обернено пропорційною – низький рівний передтакт становить 27,39 %, середній рівний – 45,63 %.

Результати узагальненої оцінки аудиторями руху тону на різних ділянках шкали показали, що в такті він має приблизно однакову частку рівного (46,66 %) та низхідного напрямів (42,66 %) у випадку звернення до простого поліадресата, натомість у промовах із дуалістичним поліадресатом більш частотним є низхідний (64,56 %) порівняно з рівним (23,62 %). Тому для обох типів найбільш рекурентним напрямом руху тону на 2-й і 3-й ритмогрупах є низхідний (понад 80 %). Функціонування низхідного тону зумовлено, по-перше, необхідністю виділити наступне семантично найважливіше слово в інтонаційній групі. По-друге, низхідний рух тону надає звучанню впевненого, рішучого, безапеляційного характеру. Оскільки другий тип адресата трапляється у промовах, виголошених президентом здебільшого перед членами Конгресу, то виникає потреба у наданні мовленню більшої переконливості й, відповідно, низхідного руху тону.

Аудитивний і акустичний аналізи частотності типів шкал засвідчують про найвищу рекурентність поступово спадної ступінчастої шкали (28,00 %) та рівної (низької (18,66 %) і середньої (14,56)) у висловленнях, спрямованих на простого поліадресата. Для другого типу слухача характерними є поступово спадна ступінчаста (37,30 %), спадна ковзна (13,49%) і спадна скадентна (14,28 %) шкали. Оскільки, на думку фонетистів [1, 35], ковзна низхідна шкала є емпатичним варіантом ступінчастої, то їхню високу частотність (сумарно вони становлять 51 %) можна пояснити тим, що при контактній взаємодії мовця і слухача, чим характеризується інтернально-відкритий тип комунікації, мовець змушений докладати більше вимовних зусиль для ефективної реалізації мети промови. Тональний діапазон шкали актуалізується у вузькій (43,23 %) і звуженій зоні (40,54 %) у випадку з першим типом адресата. Висловлення, які належать до другого типу, характеризуються вузьким (29,60 %), звуженим (30,40 %) і найбільш частотним, середнім тональним діапазонами (32,00 %). Домінуючим в усіх типах висловлень зареєстровано середній тональний рівень початку шкали (32,87 % і 35,24 %). Водночас переважає середній понижений рівень початку шкали (21,91 %) у висловленнях, спрямованих на простого поліадресата; і високий (27,86 %), що характеризує другий тип адресата. Тональний рівень завершення шкали у випадку взаємодії мовця з простим поліадресатом є середнім пониженим (56,16 %). Для висловлень, актуалізованих у ситуації взаємодії мовця з дуалістичним поліадресатом, найбільш рекурентним є середній (32,00 %) і середній підвищений (24,00 %) тональні рівні завершення шкали.

Аналіз висловлень, що реалізують комунікативну стратегію на пониження, засвідчує про значне функціонування середнього підвищеного, середнього зниженого та низького різновидів спадного термінального тону, характерних обом типам комунікації (простий поліадресат – 62,10 %; дуалістичний – 54,32 %). Функціонування цього термінального тону в поєднанні зі спадною ступінчастою шкалою та її варіантом – спадною ковзною (загальна частка яких у сукупності становить майже 75 %) сприяє появі в реципієнта, на основі аналізу президентом негативних подій, враження про необхідність обрання саме такого курсу дій у ситуації, що склалася. Саме на це імпліцитно й спрямовані комунікативні тактики «аналіз-мінус» і викриття.

Аналіз тонального інтервалу на ділянці «передтермінальна частина – ядро» засвідчує про переважання нульового тонального інтервалу (майже 60 %), незалежно від типу аудиторії. Крім того, в обох випадках досить частотними є позитивний вузький (17,24 % і 18,30 %), а також позитивний середній (12,64 % і 10,45 %).

Гучність у ситуації спрямованості промови і на простого поліадресата, і на дуалістичного є помірною і підвищеною з домінуванням останньої (52,80 % і 38,99 %), а це цілком відповідає тому, що передається негативна інформація в ході актуалізації комунікативної стратегії на пониження.

Крім того, другий тип характеризується високою гучністю (32,70 %), що пов'язано з видом аудиторії, на яку спрямована промова.

І для першої, і для другої групи висловлень характерним є помірний темп.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, саме завдяки дотриманню універсального для публічних промов просодичного оформлення та маніпулюванню окремими інтонаційними параметрами відбувається привертання уваги слухачів до важливих інформаційних квантів, що надає їм більшої переконливості й забезпечує оратора ефективними засобами реалізації стратегії впливу.

Результати проведеного дослідження слугуватимуть основою для подальшого виявлення закономірностей просодичного оформлення комунікативних стратегій і тактик в англо-американомовній президентській риторичній практиці.

Список використаної літератури

1. Алексієвель О. М. Просодичні засоби інтенсифікації висловлювань сучасного англійського мовлення : [монографія] / Оксана Миколаївна Алексієвель. – Тернопіль : Екон. думка, 2002. – 200 с.
2. Брантов С. А. Просодическая составляющая риторической аргументации в публичной речи (на материале британских лекций) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / С. А. Брантов. – М. : Моск. пед. гос. ун-т, 2004. – 16 с.
3. Винокур Т. Г. Говорящий и слушающий. Варианты речевого поведения / Т. Г. Винокур. – М. : Наука, 1993. – 172 с.
4. Данилина В. В. Политическая ораторская речь в ритмико-текстологическом аспекте (на материале английского языка) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / В. В. Данилина. – М. : Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова, 2002. – 24 с.
5. Дворжецька М. П. Тенденції розвитку вимовної норми сучасної англійської мови / Маргарита Петрівна Дворжецька // Мова, культура й освіта в сучасному світі : зб. наук. пр. до 90-річчя д-ра филол. наук, проф. О. К. Романовського / відп. ред. О. А. Стишов. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2008. – С. 141–145.
6. Михалёва О. Л. Политический дискурс как сфера реализации манипулятивного воздействия : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Михалёва Ольга Леонидовна. – Иркутск : Иркутский гос. ун-т, 2004. – 289 с.
7. Петлюченко Н. В. Харизматична особистість політичного лідера в просторі німецько та українського апелювативних дискурсів: зіставний аспект : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.17 / Н. В. Петлюченко. – К. : Київ. нац. лінгвіст. ун-т, 2010. – 32 с.
8. Постникова Л. В. Просодия и политический имидж оратора (на материале речей американских президентов) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Л. В. Постникова. – М. : Моск. гос. лингвист. ун-т, 2003. – 22 с.
9. Федорів Я. Лінгвістичні моделі дискурсу публічних виступів : нариси із сучасних культурно-мовленевих практик / Ярослава Федорів. – К. : ВПЦ НАУКМА, 2010. – 188 с.
10. Gamble T. K. Contacts : Communicating interpersonally / T. K. Gamble, Michael W. Gamble. – N. Y. : Random House, 1982. – 390 p.
11. Taylor A. Communicating / [Anita Taylor, Arthur C. Meyer, Teresa Rosegrant, B. Thomas Samples]. – New Jersey : Prentice Hall, Inc., 1983. – 399 p.

Статтю подано до редколегії
12.03.2012 р

УДК 811.113.1'373.43

Л. В. Сидельникова – кандидат філологічних наук,
докторант, доцент кафедри романської філології,
Київського національного лінгвістичного університету

Фонографічний та ідеографічний аспекти розвитку графем в історії французького письма

*Роботу виконано на кафедрі романської філології
КНЛУ*

У статті представлено результати дослідження фонографічних та ідеографічних особливостей літерних знаків у французькій мові IX–XVIII століть. Установлено основний графічний інвентар для передачі голосних і

© Сидельникова Л. В., 2012